
Inledning

S kuld, skam, ångest, leda, sorg, rädsla, avund och ilska utgör onekligen populära teman i den psykoanalytiska litteraturen. Kärlek, ömhet, frihet, kreativitet och begär hävdar sig också väl som teman på denna arena. Lycka, hänförelse och humor ägnas mer dämpat analytiskt intresse. Och glädje – egentligen inget alls.

Fastän glädje på intet sätt är ett främmande inslag i det psykoanalytiska mottagningsrummet framstår glädjen som ett sinnesläge som inte förtjänar någon klinisk och teoretisk uppmärksamhet. Som utgjorde den ett slags oproblematiskt normal- eller ursprungstillstånd ("den barnsliga glädjen") som hos de flesta av oss successivt besudlas eller täcks över i takt med att vi utvecklar en psykisk komplexitet som öppnar upp spelrummet för känslor, hållningar, livsstrategier och personlighetsdrag, vilka verkligen förtjänar en ingående analytisk tolkning. Men glädjen då?

Inte heller filosofin – denna ärevördiga disciplin som sedan Platons dagar gjort anspråk på att fånga människans väsen – tilldelar glädjen någon framträdande plats. Tvärtom tycks filosoferna snarast erfara obehag och rädsla inför den, som vore glädjens tendens till förförlig känslostyrka närmast komprometterande. Glädjen tjänar kanske inte de medel och mål som främst utmärker människan i egenskap av filosoferande djur: det rena, neutrala och rationella förnuftet.

Divan skyr dock inte uppgiften att resa frågan hur det egentligen står till med glädjen, psykoanalytiskt och filosofiskt. Först går

ordet till Christopher Bollas, en tungviktare på den internationella psykoanalytiska scenen, som i en betraktelse skriven för *Divan* finner sig överraskande obekvämd med uppgiften att tänka om glädje: varför är det så svårt att skriva analytiskt om detta? Har kanske även glädjen något med sexualitet att göra?

Från Johan Beck-Friis kom initialt idén att i *Divan* ge glädjen och glädjeprocessen berättigad uppmärksamhet. Hur förstå innebörden av Harry Martinsons förtätade ord: "Sorgen är den djupaste ära som glädjen kan få"? Det svar Johan Beck-Friis ger är att vi åter kan röra oss framåt i livet om vi, jämsides med vår sorg, förmår bejaka betydelsen av att minnas glädjen över det gemensamma som varit. För att leva och samtidigt bevara vår glädje måste vi kunna acceptera livets föränderlighet.

Glädjen ger dig en värld, inte för att du ska äga den utan för att du ska återskapa den, menar Daniel Sibony, fransk psykoanalytiker, och anvisar läsaren existensen av sådana "små ljuskällor" som man kan finna i stunder av glädje då man "erkänns av varat eller plötsligt får äran att vilja vara eller göra annorlunda".

Med exempel hämtade ur filosofi och litteratur framhåller Marcia Sá Cavallante Schubach glädjen som ett kraftfullt "varatillstånd" i vilket den mänskliga tillvarons måttlöshet framträder. För Nietzsche förefaller glädjen vara bortom mått, "namnet på upplevelsen av livets grundlöshet, av dess vara utan skäl och grunder, varande eftersom det är, medan det är, i all sin bräcklighet".

För numrets skönlitterära bidrag svarar den brasilianska författaren João Guimarães Rosa.

I novellen ”Glädjens stränder” skildrar han hur lätt glädjen kommer och går, som strålände solljus plötsligt kan slukas av ett moln och försvinna, för att strax åter bryta fram ...

Om glädjen i den kärlek som inte söker sin sexuella njutning skriver både Carin Franzén och Jonna Bornemark, om än utifrån olika sammanhang. Om den occitanske 1100-talsdiktarens sångligt höviska kärlek till Damen sägs att ”glädjen – *joy* – uppstår genom det som njutningen – *jauzimen* – lämnar ofullbordat”. Desto mer omtumlande dialogisk framstår nuets glädje i att vara mor och baby: ”två ur en, stadigt på fyra ben”.

I sin analys av Georg Friedrich Händels och Sven David Sandströms respektive oratorier *Messiah* finner Oliver Parland till sin häpnad att Sandström lyckas utvinna ett utrop – ”*Surely*” [he has borne our griefs and carried our sorrows] – långt mer fyllt av förundrans glädje än av de piskslag i moll som Händel låter vina över Kristi kropp. ”Hos Händel en insikt om lidande och skuld, hos Sandström en om förlösning och nåd ...”.

Lilian Munk Rösing tillstår att hon blundar under vissa passager i Lars von Triers film *Antichrist*. Just glädjen lyser här likt ett svart hål av frånvaro. Men tolkad som en fantastisk och fasansfull barock allegori, och öppnad med nycklarna Sorg, Smärta och Förtvivlan, avlockas filmen en mening som konsekvent uppstår i den radikalt omkastande skärningspunkten mellan det allra vackraste och det mest fruktansvärda; alltmedan sopranen sjunger Händels aria ”*Lascia ch'ò pianga*”.

Om von Trier för oss till avgrundens rand skyndar Ronald Britton till vår undsättning genom sin analys i Freuds efterföljd av humorns förmåga att skydda och trösta. Genom att iaktta våra egna sinnesrörelser kan vi själva bli den vuxne betraktaren av barnets ängsliga fantasier eller allvarliga lek. Genom att berätta självvironiska historier placerar vi oss som föremålet för löje, och erbjuder rollen av vuxen betraktare åt andra. Som Jonatan Habib Engqvist påpekar i sin genomgång av vad som får oss att skratta kan givetvis även motsatsen inträffa: vi skärper oss för att undvika att andra skrattar åt oss.

Med Maria Yassa får vi se hur ett hejdlöst och förlösande skratt frigörs ur den svindlande distansen mellan en ung patients späda gestalt och den imposanta operasångerska som lika oväntat som imaginärt visar sig ha intagit scenen; läs analysrummet.

Tidigt under detta nummers planering, och sammanfallande med kvällen ”Dans för Haiti” den 22 mars 2010 på Dansens Hus i Stockholm, tänkte vi oss ett samtal om dansens specifika förmåga att forma och förmedla glädje. Med mästerlig ”barnslighet” dansade Ana Laguna ”O Sole Mio” koreograferad av Mats Ek, och hennes rörelseutspel lyfte på ett ögonblick publiken till en enda kropp av gemensam glädje.

I sin genomlysning av glädjeprocesens dynamik framhåller Johan Beck-Friis att glädjen på ett särskilt sätt är förbunden med dansen och musiken. Liksom andra affekter upplever och uttrycker vi glädjen i och genom våra kroppar. En affekt som får sitt triumferande uttryck via kroppens register är den glädjeexplosion som utspelas på prispallen; föremålet för detta nummers Diwanism.

Lätt att föreställa sig den inspirationens glädje som den unge målaren Aukusti Uotila kan ha känt inför synen av ljusklädda barns lek runt raka trädstammar i Tuilerieträdgården i Paris för mer än ett sekel sedan. I solgatan bortom skuggorna höjer en Eros av marmor sin Psyke jublande mot skyn.

En stark drivkraft i Curt Askers skapande skulle kunna vara just en ”barnlig glädje”. I bildsviten *Mutationer* (2009–2010), som interfolierar texterna i detta nummer av *Divan*, framträder teckenfläckar, skugglinjer, spelande ljus och visuella aningar på papper. Vad konstnären fångar finns i vår verklighet. Vajande strån och skuggor, sten, rännstensgaller, vatten, krusningar. Vi går med öppna ögon, men registrerar en bråkdel av det oöverblickbara syninflöde som träffar näthinnan. Curt Asker söker efter, blir varse, ser fragment och bitar av verklighet, dokumenterar, ingriper, tillför, utsätter, förändrar. Varje bild är slutledet i en för den oinvidge ogenomskådlig process.